

не повторюється в історії народу. Ми стоїмо на світанку нового життя. Як не важко нам, майбутні покоління будуть нам заздрити ...» [4].

Список використаних джерел:

1. Зараз час, коли всі історичні складнощі для України можемо перемогти, якщо будемо берегти нашу єдність – звернення Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zaraz-chas-koli-vsi-istorichni-skladnoshi-dlya-ukrayini-mozh-81581>

2. Страницы автобиографии В. И. Вернадского. М. : Наука, 1981. 349 с.

3. Вернадський В. Наукова думка як планетарне явище. *Вернадський В. І. Вибрані твори*. Київ: Наукова думка, 2005. 302 с.

4. Вернадський В. Ближайшие задачи академической жизни. *Право*. 1905. 19 июня.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-16>

Бойченко Т. О.,

аспірант кафедри філософії та історії

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ФІЛОСОФСЬКО-СВІТОГЛЯДНИЙ ВИМІР АНТРОПОКОСМІЗМУ С. ПОДОЛИНСЬКОГО І В. ВЕРНАДСЬКОГО

Бачення діяльності, як онтологічної умови існування людства, характерне для антропокосмізму С. Подолинського і В. Вернадського. Антропокосмізм стверджував, що все що створено людиною є людським космосом, а діяльність є інструментом побудови світу людини, завдяки якому людина добудовує світ і реалізує себе в ньому. Український вчений С. Подолинський досліджував виробництво енергії в різних системах. Його основний висновок полягав у тому, що загальна продуктивність підвищується, якщо природна енергія з'єднана з людською працею.

Філософія С. Подолинського ґрунтувалася на ідеї перетворення діяльністю людини сонячної енергії. Людина не створює ні матерію, ні енергію. Матерія представлена землею, а енергія надходить від сонця. Завдяки науці земля може акумулювати в десятки разів більше енергії, ніж без наукової діяльності.

С. Подолинський стверджував, що згідно принципу ентропії, загальна кількість енергії, яку отримує земна поверхня від сонця, має тенденцію убувати. Завдяки людській діяльності кількість енергії, акумульованої на поверхні землі, має тенденцію зростати, «... зростання це відбувається під впливом праці людини і домашніх тварин» [2, с. 156]. Головна мета господарства – збільшення кількості енергії, акумульованої на землі, а не тільки просте перетворення енергії, яка вже на землі накопичена.

С. Подолинський розглядав науку як космічний феномен, який здатний збільшити світовий обсяг енергії. Наука представлена у С. Подолинського, як виробництво за допомогою праці енергії. Наука по суті космічна сила, яка акумулює розсіяну енергію в просторі. Умови, в яких існує людство, істотно залежать від величини і якості його діяльності. Всякий раз, коли продуктивність діяльності людини зменшується, суспільство впадає в злиденність, що може викликати скорочення населення. Всякий раз, коли продуктивність господарської діяльності людини зростає, спостерігається зростання добробуту, що дозволяє населенню збільшуватися, «... тільки після начала землеробства, т.б. після перетворення більшої частини механічної роботи в корисну працю зі збільшення кількості енергії, що обертається на Землі, починається швидке розмноження населення» [2, с. 109].

С. Подолинський, розглядав господарство з погляду енергетичного метаболізму, як основи для відтворення соціальної системи. Об'єднавши трудову теорію вартості з енергетичною теорією вартості, він в такий спосіб скорегував економізм у напрямку його екологізації, здійснив перехід від економізму до енвіронменталізму, як загальному напрямку екологічної свідомості. Він не включав сонячну енергію в загальну енергію, оскільки [3, с. 40] вважав, що сонячна енергія – вільний дар природи. Можливості суспільства зростають, якщо діяльність сприяє накопиченню енергії в матерії. Не кожна діяльність сприяє цьому. Тільки продуктивна діяльність гарантує збереження енергії. Непродуктивна діяльність, призводить до розсіювання накопиченої сонячної енергії. До таких форм непродуктивної діяльності належить палеоліт і мезоліт. Вони не ґрунтуються на акумуляції сонячної енергії за допомогою відтворення, а засновані на використанні сил, накопичених попереднім розвитком життя на землі. Первісна людина, займаючись збиральництвом, полюванням і рибальством робить лише те, що витрачає енергію сонця, накопичену на землі, «... вони тільки змінюють напрямки обміну енергії на земній поверхні, але не збільшують його кількісно» [2, с. 118].

З точки зору представників антропокосмізму, людина розглядалася не тільки як окремих індивід, але, як правило, в якості всього людства.

Тому, говорячи про людину, С. Подолинський має на увазі все людство в цілому. С. Подолинський один з перших розглянув діяльність з точки зору всього людства, представив її взаємозв'язок з навколишнім середовищем. Сонячна енергія стає первинною продуктивною силою, яку споживає та відтворює людський організм. Людина і природа, виробляючи космічний ресурс (енергію) стають однією сутністю. Розкол між людиною і природою усувається, оскільки діяльність об'єднується з біологічним процесом людського організму. Синтез енергії землі і сонця, набуває трансцендентного, поза земного характеру. Воно переміщується в космічний простір і ґрунтується виключно на сонячній енергії і діяльності. Це проєкт майбутнього людського існування в космічних умовах, радикальний меліоризм, який наголошує на виробництві органічного життя з неорганічної природи.

Тим самим, наголошується на значенні людської діяльності в процесах еволюції природи, у взаєминах людини і природи, показується процес створення людиною своєрідного середовища, відмінного від природного, яке можна назвати антропосферою. Основною відмінністю пристосування до середовища людини від тварин, є те, що адаптація до мінливих умов навколишнього середовища, характерна для тварин, замінюється активністю людини, яка прагне змінити навколишнє середовище у відповідності зі своїми цілями. Меліоризм полягає в перетворюючому, а не адаптивному (на відміну від тварини) характері відношення людини до природи. Наука фактично виступає технологічною осначеністю індивіда, механізмом адаптації індивіда до умов соціальності. Людина стає космічним фактором, що перетворює природу.

В. Вернадський визначав майбутнє людства як ноосферу, під ноосферою слід розуміти планетарний і космічний простір, який перетворюється і керується людською діяльністю. Термін ноосфера був вперше введений французьким філософом Е. Леруа, який розумів ноосферу, як сферу раціональної людської діяльності. Людина розглядається, як етап в природній еволюції, як природна істота, яка виникла в результаті дії природних сил і факторів. В. Вернадський також розробив вчення про біосферу, в якій людська діяльність виступає як геологічний фактор глобального масштабу. Він порівняв вплив людини на природу з природними геологічними процесами, який має тенденцію до набуття глобальних масштабів.

Еволюція людства йде від біосфери до ноосфери. «За останні тисячоліття спостерігається інтенсивне зростання впливу однієї видової живої речовини на зміну біосфери – цивілізованого людства. Під впливом наукової думки і людської праці біосфера переходить у новий стан – у ноосферу. На наших очах біосфера різко змінюється. І навряд

чи можна сумніватися в тому, що її перебудова, яка виявляється таким чином через організовану людську працю, є не випадковим явищем» [1, с. 107]. Можна навіть говорити про вихід людства з біосфери в ноосферу – сукупність трудових дій, яка виробляє і виробляла людство впродовж історії, і простір на земній поверхні і у навколоземному оточенні, де проявляється і продовжує проявлятися вплив цих дій. Людина і космос представляють собою єдину систему, в якій діяльність виконує системотворчу роль, здійснюючи функцію соціокультурної еволюції. В. Вернадський здійснив наукове обґрунтування якісних змін відносин суспільства і природи під впливом людської діяльності.

Погляд на діяльність, як умову суспільного буття людини, аналізує більш глибокий шар реальності. До цього глибинного причинного шару, який визначає зміст умов суспільного буття людини, належить надприродна сфера (трансцендентність) і сфера природи (біосфера). Ці сфери є предметом детального дослідження антропокосмізму, який ґрунтується на ідеї активної еволюції.

Найважливіша особливість концепції В. Вернадського є поєднання природознавства і філософії. Ці два підходи визначали людство як найважливішу ланку в конструкції того буття, що оточує саме людство і утворює космос. Вони представляли собою різновид соціально активної онтології. Суть якої полягала в тому, що змістом діяльності є об'єктивна деміургічна функція з перетворення природи.

В концепціях активної еволюції світу через перетворення природи, закладене широке розуміння людини як творця, який володіє творчою здатністю перетворення реальності, включаючи навколишнє середовище і природу самої людини.

Діяльнісно-творчий характер людства виражається, перш за все в усвідомленні необхідності активної еволюції, тобто конструктивного втручання людей у природне середовище для створення належних умов суспільного буття людини. Завдяки діяльності людина об'єктивує себе, створюючи умови свого буття, таким чином, діяльність набуває універсального або космічного масштабу. Діяльність – це спільне виробництво світу, в якому бере участь кожна людина. В цьому аспекті, важливу роль відіграє філософське осмислення діяльності і науки в контексті буття С. Подолинського і В. Вернадського. Виокремлюючи в якості головного цей напрямок наукового пошуку, ми звертаємо увагу і на необхідність подальшого формування цілісної концепції, в центрі якої має бути людина і її буття.

Список використаних джерел:

1. Вернадський В. І. Наукова думка як планетне явище. *Вернадський В. І. Вибрані праці*. К : Наукова думка, 2005. С. 100–265.
2. Подолінский С. Труд. Луцьк, 2004. С. 160 с.
3. Transforming power: energy, environment, and society in conflict / J. Byrne, N. Toly, L. Glover. New Brunswick, NJ, USA : Rutgers-The State University, 2009. 275 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-17>

Гайворонюк Н. В.,

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціально-поведінкових, гуманітарних наук
та економічної безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

СВІТОГЛЯДНІ ОСНОВИ СУЧАСНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ВЧЕННЯ ПРО НООСФЕРУ В. ВЕРНАДСЬКОГО

Вчення про ноосферу В. Вернадського широко відоме і має чимало різних інтерпретацій: від повного заперечення до дедалі глибшого використання наукового потенціалу, що міститься в ньому. З одного боку, воно піддається критиці за утопічність і не доведеність фактами, а з другого, продовжує активно розвиватись і знаходити послідовників.

Для сучасного українського суспільства, як і кожного українця, вчення про ноосферу важливе з точки зору наближення як індивідуальної, так і суспільної свідомості до рівня європейської цивілізаційної ідентичності, яке відбувається різними шляхами. Один тих шляхів – вивчення доробку видатного представника української науки академіка В. Вернадського, що вчить людину вільно мислити у контексті цілісного буття, що об'єднує всіх.

З точки зору філософської рефлексії вчення про ноосферу засвідчує його близькість до європейської традиції. В поглядах В. Вернадського філософи знаходять ознаки спільності з об'єктивним ідеалізмом німецького мислителя XIX століття Гегеля. Зокрема, те, що в системі Гегеля виражається категоріями «Абсолютна Ідея» і «природа», В. І. Вернадський поєднує в концепті «геологічна сила», а гегелівський Абсолютний Дух співвідноситься з ноосферою. Крім того, у В. Вернадського можна також знайти кореляції з ідеями пізнього